

Vergaderjaar 2023–2024

25 928

Navo helikopterproject NH-90

Nr. 77

BRIEF VAN DE STAATSSECRETARIS VAN DEFENSIE

Aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal

Den Haag, 19 december 2023

Met deze brief informeer ik uw Kamer over de resultaten van de verweringsvoorbereiding (D-fase) van het project *Midlife Update* (MLU) van de NH90 helikopter. Dit project betreft het moderniseren van negentien maritieme gevechtshelikopters van het type NH90. Om dit wapensysteem inzetbaar en operationeel relevant te houden in de maritieme omgeving is een MLU nodig. Over de behoefte aan deze MLU bent u geïnformeerd met de A-brief van 15 april 2022 (Kamerstuk 25 928, nr. 76). Daarnaast bevat deze brief een uitbreiding op hetgeen uw Kamer is gemeld in de A-brief, namelijk het tactische datalink systeem «Link 22».

Achtergrond

De NH90¹ vervult voor Defensie een veelvoud aan taken. Defensie zet de NH90 primair in voor het opbouwen van het maritieme omgevingsbeeld van een vlootverband, onderzeebootbestrijdingstaken en amfibisch transport. Daarnaast is de NH90 geschikt voor opsporings- en reddingsacties vanaf schepen, als ondersteuning bij het aan boord zetten van een team van specialisten bij verdachte schepen en voor het verlenen van noodhulp bij natuurrampen.

De NH90 kan, als maritiem ISR² platform, met een diversiteit aan sensoren grote hoeveelheden data verzamelen en verspreiden. Voor het optimaal uitvoeren van maritieme operaties is het voor onze mensen namelijk cruciaal om te kunnen beschikken over voldoende beeldopbouw onder, op en boven water. Deze data worden verwerkt in een geïntegreerd missie-

¹ De NH90 is ontwikkeld in twee varianten: de *NATO Frigate Helicopter* (NFH) en de *Tactical Transport Helicopter* (TTH). Nederland beschikt alleen over de NFH-variant, die ook in gebruik is bij vier andere landen. Er zijn meer landen die beschikken over de TTH-versie. De TTH-versie behoeft een andere MLU dan de NFH-versie, maar wordt wel parallel aan de NFH gemoderniseerd.

² Naval ISR (*Intelligence, Surveillance and Reconnaissance*): het op grote afstand van een vlootverband data verzamelen die essentieel zijn voor de missie van dit vlootverband, deze data verwerken tot informatie en deze informatie direct kunnen delen.

systeem tot bruikbare informatie voor zowel de eigen inzet als voor andere eenheden. De helikopter is hiermee een cruciale schakel in het informatiegestuurd optreden (IGO) van een vlootverband. Daarnaast ontvangt de NH90 grote hoeveelheden informatie van andere eenheden die noodzakelijk zijn voor de missie uitvoering. Daarmee is de NH90 een unieke maritieme gevechtshelikopter, een verlengde arm van een schip, en de ogen, oren en tanden van de vloot.

De NH90 is het product van een Europees samenwerkingsproject. Hiervoor hebben Duitsland, Nederland, Italië en Frankrijk de *NATO Helicopter Management Agency* (NAHEMA) opgericht, waar later ook België onderdeel van is geworden. NAHEMA sluit namens deze landen contracten af met een samenwerkingsverband van diverse Europese bedrijven. Dit samenwerkingsverband is *NATO Helicopter Industries* (NHI) waarin ook de Nederlandse industrie participeert. In 2025 is de NH90 vijftien jaar in gebruik bij Defensie en bevindt het wapensysteem zich op de helft van haar geplande levensduur. Diverse missiesystemen van de NH90 zijn ontwikkeld in de jaren '90 en zijn inmiddels verouderd.

Resultaat verwervingsvoorbereiding

Ten tijde van het versturen van de A-brief was al duidelijk dat de aanpassingen, zoals in deze MLU zijn vereist, alleen door tussenkomst van NAHEMA en op basis van *single source* in opdracht kunnen worden gegeven aan NHI. NHI is de oorspronkelijke fabrikant van de NH90 en is als enige leverancier in staat om bijvoorbeeld de software te upgraden. Tijdens de verwervingsvoorbereiding heeft Frankrijk in februari 2023 aangegeven voorlopig af te zien van de MLU voor hun NH90 helikopters. Frankrijk heeft gekozen om de helikopters pas in een later stadium te moderniseren en zich nu te concentreren op instandhouding. De contracten voor de MLU worden daarom aangepast voor Nederland, België, Duitsland en Italië.

Voor Nederland is het, in tegenstelling tot Frankrijk, niet opportuun om af te zien van de MLU. Zo bestaat een deel van de vloot van Frankrijk uit de modernere landversie van de helikopter, waarvoor het de MLU in een later stadium uit kan voeren. Daarnaast heeft Frankrijk andere middelen tot haar beschikking voor onderzeebootbestrijding en oppervlakte oorlogsvoering. De NH90 is hiervoor voor Nederland van groot belang. Om de operationele meerwaarde van de NH90 ook voor de toekomst zeker te stellen, omvat de MLU een aantal noodzakelijke updates.

Scope van de MLU

Voor de MLU worden alle negentien Nederlandse NH90 helikopters gemoderniseerd. Dit behelst zowel hardware-matige aanpassingen als aanpassingen in de software, waaronder nieuwe communicatieapparatuur, een verbeterd sonarsysteem, de integratie van een nieuwe torpedo (Mk54, welke de Koninklijke Marine ook zal gaan gebruiken), en een verbeterd *Electronic Support Measures System* (ESM), ofwel elektromagnetische surveillance- en verzamelapparatuur. Ook wordt een aantal ondersteunende systemen aangepast, zoals diverse trainingsmiddelen en simulatoren, een missie plannings- en analyse systeem en testapparatuur. De MLU bestaat uit twee delen. Het eerste is de ontwikkeling en kwalificatie van de MLU, waarvoor Nederland één toestel levert. Wanneer dit traject is afgerond, vindt het tweede traject plaats, een zogenaamde *retrofit* voor de overige 18 toestellen.

Datalink

De primaire taken van de NH90 zijn het opbouwen van omgevingsbeeld en onderzeebootbestrijding. Om deze taken te vervullen, moet het wapensysteem in staat zijn om grote hoeveelheden data te verzamelen en verspreiden. De NH90 beschikt over een datalink om tactische data uit te wisselen met andere vliegende- en varende (NAVO-)eenheden. Hiermee wordt de IGO-capaciteit van de NH90 en daarmee de inzetbaarheid binnen ieder samenwerkingsverband gewaarborgd.

De NAVO maakt sinds de jaren tachtig gebruik van het tactische datalink systeem Link 11 om tactische data uit te wisselen tussen maritieme eenheden onderling en met vliegende eenheden. De huidige NH90 is voorzien van dit tactische datalink systeem, maar Link 11 is technisch sterk verouderd. Hierdoor is het niet meer in stand te houden en kan de informatiebeveiliging niet meer worden geborgd. Dat brengt grote beveiligingsrisico's met zich mee. De Verenigde Staten hebben onder andere om die reden besloten dit systeem vanaf 1 januari 2025 af te schaffen. De NAVO is in 1992 gestart met de ontwikkeling van een opvolger van Link 11: het Link 22 systeem. Link 22 beschikt over meer operationele capaciteiten en mogelijkheden en is beter te beveiligen. De Nederlandse Marine en Luchtmacht moeten *compliant* zijn aan de NAVO-normen en hebben ervoor gekozen om zo snel mogelijk gebruik te maken van Link 22.

Ten tijde van de A-brief over de MLU (Kamerstuk 25 928, nr. 76 van 15 april 2022) was Defensie voornemens om de Link 22 modificatie als separaat project uit te voeren. Inmiddels is gebleken dat de Link 22 zo nauw verweven is met de geplande update van de NH90 dat het niet als losstaand project kan worden gezien. Daarom is de modificatie van de Link 22 in de NH90 samengevoegd met de MLU.

Productvergelijking

Sinds de introductie van de NH90, heeft Defensie samen met de industrie en internationale partners intensief gewerkt aan de verbetering van de NH90. Vooralnog is er geen wenselijk gelijkwaardig alternatief beschikbaar. Daarnaast zou de militaire samenwerking in EU-verband schade oplopen als Nederland niet deelneemt aan de MLU, vanwege de opzet van de NH90 als Europees samenwerkingsproject voor een maritieme gevechtshelikopter.

Overige aspecten

Industriële participatie

De deelnemende landen hebben een *cost-share/work-share* afgesproken, waarbinnen op basis van de financiële bijdrage van het land in het programma wordt bepaald welk bedrag terug moet vloeien naar de nationale industrie, zodat Nederlandse bedrijven structureel blijven meedraaien in de internationale ontwikkeling, productie- en instandhoudingsketens van defensiematerieel. Het Ministerie van Economische Zaken en Klimaat voert doorlopend gesprekken met het consortium van de industrieën die verenigd zijn in het samenwerkingsverband NHI. Het doel van deze gesprekken is om het aandeel van werkzaamheden ten gunste van Nederlandse bedrijven optimaal ingevuld te krijgen. De fysieke werkzaamheden van de MLU worden met nauwe betrokkenheid van NHI zoveel mogelijk uitgevoerd in Nederland, zowel door Defensiepersoneel als door de Nederlandse industrie. Hierdoor heeft Defensie meer invloed op de planning en de doorlooptijden van de

werkzaamheden. NAHEMA zal hierover afspraken maken met NHI. De Nederlandse industrie is op dit moment betrokken bij onderhoud aan Defensiehelikopters, waaronder ook de instandhouding van de NH90. Zowel de industrie als de luchtmacht beschikt over de onderhoudscapaciteit en benodigde vergunningen om onderhoud te kunnen plegen en de benodigde modificaties door te kunnen voeren aan de NH90.

Internationale samenwerking

Nederland ondertekent de overeenkomst voor de MLU samen met België, Duitsland en Italië. Naast de samenwerking voor de MLU wordt binnen NAHEMA intensief samengewerkt met alle deelnemende landen.

Innovatie

Wanneer de MLU is doorgevoerd, beschikt de NH90 over een vooruitstrevend onderwater detectiesysteem (sonar) voor nauwkeurige positiebepaling van objecten onderwater.

Duurzaamheid

Als onderdeel van de MLU wordt naast de toestellen ook een aantal ondersteunende systemen aangepast, waaronder de simulatoren. Door gebruik te maken van simulatoren, kan Defensie een deel van de benodigde vliegreizen op simulatoren vliegen en daarmee de uitstoot beperken.

Projectrisico's

Voor het project heeft Defensie een risicobeoordeling gemaakt. Het project kent risico's op de volgende deelaspecten: internationale samenwerking, de complexiteit van het project en het element dat de deelnemende landen zelf specifieke nationaal geproduceerde informatie, onderdelen en faciliteiten aan moeten leveren. Op het gebied van internationale samenwerking moeten alle landen overeenstemming hebben om de overeenkomst te kunnen ondertekenen. Als politieke besluitvorming in een deelnemend land meer tijd inneemt, zal de ondertekening later plaatsvinden. Indien één van de grotere landen onverhoopt alsnog besluit om uit dit project te stappen, zal het project significant duurder worden en zal Nederland haar deelname moeten heroverwegen. Dit risico vervalt wanneer alle landen in het eerste kwartaal van 2024 het contract voor de ontwikkeling en de kwalificatie van de MLU hebben ondertekend. Er zijn op dit moment geen signalen dat één van de deelnemende landen zou overwegen uit het project te stappen. Daarnaast is de MLU van de NH90 zowel technisch als organisatorisch een complex project. Er zijn vele spelers betrokken en NAHEMA moet diverse contracten afsluiten zodat tijdig wordt voorzien in de te leveren goederen en diensten. Omdat de deelnemende landen zelf informatie en/of onderdelen aan moeten leveren voor de MLU, ontstaat het risico dat deze zaken niet op tijd beschikbaar zijn. Dit zou leiden tot vertraging, wat invloed heeft op de operationele inzetbaarheid en beschikbaarheid van de NH90. Als risicomitigatie voor een eventuele uitloop, streeft Defensie ernaar om de modificatie zoveel mogelijk uit te voeren op de Vliegbasis Woensdrecht, onder eigen regie en in samenwerking met de Nederlandse industrie.

De reden om ondanks deze risico's door te gaan met het project, ligt in het feit dat er voor Defensie geen werkbare alternatieven voorhanden zijn, onder meer omdat het volledig in eigen beheer uitvoeren van de MLU significant duurder zal zijn. Defensie probeert de risico's zo veel mogelijk te mitigeren, onder andere door modificatie in Nederland plaats te laten

vinden. Daarnaast hecht Defensie grote waarde aan de Europese samenwerking waarbinnen dit project zich afspeelt. Defensie heeft de verschillende risico's afgewogen en kiest voor de update.

Financiële aspecten

Het totale investeringsbudget van het project «*Midlife Update* NH90 helikopter» bedraagt € 661,6 miljoen, inclusief risicoreservering (prijspeil 2023). Dit budget komt ten laste van het investeringsbudget van Defensie. Dit budget omvat zowel de kosten voor het eerste contract voor de ontwikkeling en de kwalificatie van de MLU, als de kosten voor de vervolggcontracten voor de fysieke werkzaamheden van de MLU die in een later stadium worden gesloten. Defensie verwacht geringe effecten op de exploitatiekosten, omdat het een vervanging van oude systemen voor modernere betreft.

Vooruitblik

De in mei 2023 getekende *Anticipation of Work* (AoW) loopt af op 7 januari 2024, maar bevat een artikel waardoor het werk in onderling overleg met de deelnemende landen, industrie en NAHEMA wordt voortgezet. Het is desalniettemin wenselijk dat de overeenkomst voor het eerste deel van de MLU, de ontwikkeling en de kwalificatie, zo snel mogelijk wordt getekend. Hoewel de deelnemende landen nog politieke goedkeuring moeten verkrijgen, spannen alle landen zich ervoor in de goedkeuring zo dicht mogelijk bij het aflopen van de AoW af te ronden. Dit voorkomt vertraging in de ontwikkeling van de MLU. Ik zou uw Kamer dan ook willen verzoeken deze D-brief zo spoedig als mogelijk en graag voor maart 2024 te behandelen. Het was niet mogelijk uw Kamer eerder deze D-brief te sturen, omdat de documenten die nodig zijn om de offerte van NHI te beoordelen, pas in december zijn ontvangen.

Na behandeling van de D-brief wordt uw Kamer via de begroting van het Defensiematerieelbegrotingsfonds (DMF), het jaarverslag en het Defensieprojectenoverzicht (DPO) over de voortgang van dit project geïnformeerd. NHI start de MLU met het ontwerp van een prototype. Vervolgens worden de overige helikopters uit de Nederlandse NH90 vloot naar verwachting vanaf 2028 gemoderniseerd (de zogenoemde *retrofit*). De helikopters moeten na het uitvoeren van de MLU voor een periode van 15 jaar operationeel relevant blijven, afhankelijk van technologische ontwikkelingen en veranderingen van het dreigingsbeeld.

De Staatssecretaris van Defensie,
C.A. van der Maat